

УДК 378.1+364.62

Галина Лещук
Halyna Leshchuk

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL PECULIARITIES OF DISTANCE LEARNING OF SOCIAL SPHERE SPECIALISTS

У статті розкрито організаційно-педагогічні особливості дистанційного навчання фахівців соціальної сфери, схарактеризовано переваги та недоліки дистанційної освіти, зацентовано увагу на ключових труднощах у дистанційній підготовці соціальних працівників і соціальних педагогів.

Ключові слова: дистанційна освіта, дистанційне навчання, соціальна сфера, соціальний працівник, соціальний педагог.

Вітчизняна система вищої освіти, яка перебуває в процесі активного реформування, видозмінюється відповідно до запитів споживачів освітніх послуг, стає більш гнучкою, пропонуючи нові шляхи навчання та підвищення професійного рівня. Дистанційна освіта – одна із новітніх форм навчання та освіти, яка набуває активного поширення у сучасних умовах, оскільки максимально відповідає принципам відкритості та мобільності – часової та просторової. Інноваційні технології, проникнення Інтернету в усі сфери суспільного життя, глобалізація інформаційного простору сприяють популяризації та залученню широких верств населення до інноваційних форм освіти. Тоді як інтенсивний розвиток дистанційної освіти в Європі і в Америці розпочався в 70-і рр. минулого століття, в Україні дистанційна форма освіти запроваджується з 2000 року і на сьогодні більшість навчальних закладів пропонують ті чи інші варіанти дистанційного навчання. Дистанційне навчання в Україні регулюється Концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні і Положенням про дистанційну освіту Міністерства освіти України [2; 4].

Дослідження перспектив дистанційної освіти є актуальним у середовищі світової наукової спільноти. В Україні питанням організації дистанційного навчання присвячено праці вчених В. Бикова, О. Глазунової, Н. Думанського, А. Кузьмінського, В. Кухаренка, Н. Морзе, Н. Сиротенко, Г. Молодих, Н. Твердохлебової.

Проблемі забезпечення якості дистанційної освіти присвячено дослідження А. Андреева, Є. Володимирської, І. Делик, В. Кравця, В. Птахіної, В. Кравця, Т. Петренка.

Роль дистанційного навчання у підготовці фахівців соціальної сфери у зарубіжних країнах, а також перспективи розвитку цієї форми навчання в Україні вивчали О. Безпалько, Р. Вайнола, А. Капська, І. Козубовська, О. Пічкарь, В. Сагарда, В. Тищенко та ін.

Мета статті: розкрити педагогічно-організаційні особливості дистанційного навчання соціальних працівників і соціальних педагогів, схарактеризувати переваги та недоліки дистанційної освіти.

Під дистанційною освітою розуміють комплекс освітніх послуг, що надаються за допомогою спеціалізованого інформаційно-освітнього середовища, яке базується на засобах обміну навчальною інформацією за допомогою сучасних телекомунікаційних технологій у процесі асинхронної взаємодії викладача та студента. На сучасному етапі розвитку суспільства, коли найбільш затребуваними є такі послуги, які дозволяють оптимально задовольнити освітні потреби особистості з позицій збереження її максимальної мобільності, економії

часових затрат та адаптації навчального процесу до ситуативної та життєвої ситуації кожної конкретної людини, роль дистанційної освіти не може бути переоціненою.

Про пріоритетну увагу держави до необхідності розвитку дистанційних форм навчання свідчить Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, яка передбачає:

- подальшу інформатизацію системи освіти;
- впровадження у навчально-виховний процес інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій, спрямованих на задоволення освітніх інформаційних і комунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу;
- формування та впровадження інформаційного освітнього середовища в системі загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти;
- застосування у навчально-виховному процесі інформаційно-комунікаційних технологій поряд з традиційними засобами;
- розроблення індивідуальних модульних навчальних програм різних рівнів складності залежно від конкретних потреб, а також випуск електронних підручників [5].

При цьому саме з інформатизацією освітнього простору пов'язуються реальні можливості побудови відкритої системи освіти, що дозволяє кожній людині вибрати свою власну траєкторію навчання, а також можливості докорінної зміни технології отримання нових знань за допомогою більш ефективної організації пізнавальної діяльності учня чи студента в ході навчального процесу на основі такої ключової дидактичної якості комп'ютера як індивідуалізованість.

Особливості дистанційної освіти проявляються у тому, що вона:

- дозволяє освоїти новий фах, не покидаючи місця проживання і не відриваючись від трудової діяльності, що є невід'ємною складовою заочного навчання;
- забезпечує можливість широкого доступу до вітчизняних і світових освітніх ресурсів;
- дає можливість отримати освіту, яка дозволяє вирішувати різні життєві завдання і при будь-якому рівні початкової освіти і підготовки, що забезпечує здійснення принципу релевантності навчання;
- дозволяє організувати процес самонавчання найбільш ефективним для студента і підібрати всі необхідні засоби для самонавчання;
- надає можливість переривати і продовжувати освіту в залежності від індивідуальних можливостей і потреб;
- знижує вартість навчання за рахунок вільної доступності до освітніх ресурсів;
- дозволяє формувати унікальні освітні програми за рахунок комбінування курсів, що надаються освітніми установами;
- дозволяє підвищити рівень освітнього потенціалу суспільства та якості освіти в цілому;
- підвищує соціальну та професійну мобільність населення, його підприємницьку і соціальну активність, розширює кругозір і рівень самосвідомості;
- робить навчання більш умотивованим, інтерактивним, технологічним та індивідуалізованим;
- створює більш комфортні в порівнянні з традиційними емоційно-психологічні умови для самовираження особистості, знімає психологічні бар'єри і проблеми;
- сприяє збереженню та примноженню знань, кадрового і матеріального потенціалу, накопиченого вітчизняною освітньою системою;
- дозволяє створити умови для єдиного освітнього простору на території України та зарубіжних країн.

Інформаційно-освітнє середовище дистанційного навчання фахівців соціальної сфери розглядається як одна з умов успішного формування їх професійної компетентності. Воно включає в себе, з одного боку, технічно-програмне забезпечення, спеціалізовані засоби передачі даних, інформаційні ресурси, з іншого – можливість доступу до матеріальних носіїв віддаленої інформації безпосередньо або за допомогою засобів комунікації, що в сукупності

забезпечує процес навчання. Розширення меж інформаційно-освітнього середовища вузу шляхом інтеграції в нього установ соціальної сфери та громадських об'єднань, що мають власні сайти, які передбачають інтерактивну взаємодію (чати, форуми), означає включення в число суб'єктів освітнього процесу провідних менеджерів і фахівців соціальної сфери, а також членів і волонтерів громадських організацій [3].

Аналізуючи досвід підготовки студентів спеціальностей «Соціальна педагогіка» і «Соціальна робота» у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, не можемо говорити про абсолютний перехід на дистанційні форми навчання. Дистанційна освіта в університеті представлена дистанційними курсами, кожен з яких являє собою фактично аналог навчально-методичного посібника для студентів, які навчаються на традиційній денній і особливо заочній формі навчання (екстернатна форма навчання відсутня). Іншими словами, дистанційний курс можна вважати путівником по навчальній дисципліні з усіма присутніми йому атрибутами: навчальною та робочою програмою, лекціями, практично-лабораторними заняттями, завданнями для самостійної та індивідуальної роботи, тестовими завданнями для проміжного модульного та підсумкового контролю.

Важливо об'єктивно оцінювати переваги і недоліки такої форми навчання, яка, безумовно, є надзвичайно затребуваною й перспективною, однак при цьому дистанційне навчання не може розглядатися як панацея чи абсолютна альтернатива для традиційних форм навчання [1]. Розглянемо ключові моменти, які можна співвіднести із різними стадіями навчального процесу, підкреслюючи його універсальність, і які, разом із тим, можуть бути потрактовані як проблемні для такої форми навчання як дистанційна:

1. Мотивація.

Будь-яке навчання вимагає свідомого та відповідального підходу з боку студента. У дистанційному навчанні роль самомотивації за відсутності прямого систематичного впливу викладача, зростає багаторазово. Відсутність готовності до самомотивації та самоконтролю є проблемою для більшості сучасних студентів і дистанційне навчання цю проблему ще більше окреслило.

3. Організація навчального процесу.

Дистанційна освіта ставить свої вимоги до споживача та надавача освітніх послуг, основною з яких є наявність відповідних технічних та психолого-педагогічних умов, спеціально облаштованого середовища для освітньої комунікації між викладачем та студентом. До організаційних форм дистанційного навчання відносяться лекції, семінарські заняття, індивідуальна і самостійна робота. Саме при контролі виконання індивідуальних та самостійних завдань дистанційне навчання може бути високоефективним за умови наявності для студента можливості оперативно отримувати консультації викладача, рекомендації щодо організації та виконання запланованих видів навчальної роботи.

4. Розуміння.

Стадія розуміння навчального матеріалу супроводжується контролем та оцінюванням навчальних досягнень студентів. При дистанційній формі навчання гостро постає проблема ідентифікації студента та об'єктивної оцінки реального рівня розуміння і засвоєння ним конкретних знань, умінь та навичок.

У процесі впровадження та розробки дистанційних форм навчання пріоритетним є підбір найбільш ефективних навчальних методів, які б дозволяли забезпечувати найвищу якість знань студентів.

Ще на початку 70-х років XX ст. американський професор Е. Дейл (Edgar Dale) проаналізував здатність студентів відтворювати отриману в процесі навчання інформацію. У 1980 році послідовниками Дейла з Національної тренінгової лабораторії США (National Training Laboratories) було проведено дослідження якості засвоєння матеріалу при використанні різних методів навчання. Результати дослідження були оформлені у вигляді так званої «піраміди навчання» (Learning Pyramid) (рис. 1) [6].

Співставивши піраміду із дистанційними методами навчання, можемо стверджувати, що дистанційне навчання у більшості випадків позбавлене можливостей застосування найбільш ефективних щодо засвоєння матеріалу методів навчання: практичного досвіду конкретної

роботи та відпрацювання набутих умінь безпосередньо на практиці. При цьому слід враховувати, що у підготовці фахівців соціальної сфери ключову роль відіграють психолого-педагогічні технології дистанційного навчання – система засобів, прийомів, кроків, послідовне здійснення яких забезпечує виконання завдань навчання, виховання і розвитку особистості, що особливо важливо для представників професій типу «людина-людина».

Рис. 1. Піраміда навчання

Специфіка різних професій диктує свої вимоги до дистанційних форм навчання, чітко окреслюючи повну, часткову чи обмежену можливість їх застосування у підготовці фахівців. Щодо професій типу «людина-людина», до яких відносимо і соціального педагога/соціального працівника, слід зазначити, що основною проблемою підготовки фахівців шляхом дистанційної освіти є неможливість у повній мірі забезпечити створення сприятливих умов для стимулювання та контролю за розвитком такої професійно-особистісної якості майбутнього фахівця як комунікабельність. Домінування невербальних форм взаємодії між викладачем та студентом, який навчається дистанційно, обмежує можливість розвивати та вдосконалювати професійні комунікативні навички, які, при цьому, є ключовими у компетенціях соціального педагога/соціального працівника. Таким чином, узагальнення досвіду дистанційного навчання майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах вищої школи засвідчує, що у ході використання засобів дистанційного навчання мають місце такі труднощі:

- розвиток навичок міжособистісної взаємодії (вміння зрозуміти позицію іншого, інтерпретувати емоційний стан клієнта, вміння слухати і чути, створювати позитивний мікроклімат довіри, щирості, емпатії тощо);
- оволодіння засобами невербальної репрезентації (жести, міміка, встановлення особистісного простору);
- засвоєння методів спостереження і напівструктурного інтерв'ювання, що лежать в основі технологій соціальної роботи (спостереження за діями клієнта і його відносинами з найближчим оточенням тощо) [3].

У контексті вищезазначених недоліків вважаємо, що дистанційне навчання не можна рекомендувати як шлях здобуття базової професійної освіти для фахівців соціальної сфери. Водночас до дистанційної освіти зручно звертатися при отриманні другої вищої освіти, проходженні додаткових курсів підвищення кваліфікації тощо.

При цьому підвищення ефективності дистанційної освіти загалом можливе за умови поетапного включення дистанційних засобів навчання у дидактичний процес з урахуванням рівня комп'ютерної компетентності студентів; розширення суб'єктів навчального процесу

за рахунок включення в нього викладачів і студентів інших вузів /країн, фахівців соціальної сфери, представників громадських об'єднань соціальної спрямованості.

Незважаючи на усі недоліки програм дистанційного навчання, спостерігається перманентна позитивна динаміка зростання чисельності студентів, які обрали саме цей шлях здобуття фаху, оскільки наявні вади дистанційно організованого навчального процесу достатньо перекриває маса його переваг.

Загалом констатуємо, що система дистанційного навчання не є антагоністичною щодо наявних денної та заочної форм навчання. Вона органічно інтегрується у ці традиційні форми навчання, доповнюючи і розвиваючи їх, і сприяє створенню мобільного освітнього середовища. Хоча засоби дистанційного навчання й сприяють розвитку навичок інтерактивної взаємодії, вони не можуть підмінити собою традиційні засоби навчання, але здатні доповнювати їх, інтенсифікуючи самостійну роботу студентів, особливо позитивно позначаючись на формуванні технологічної і комп'ютерної компонент професійної компетентності. Вони доповнюють і розширюють традиційні дидактичні засоби, забезпечуючи на практиці особистісно орієнтовану парадигму безперервної соціальної освіти. Технологія дистанційного навчання є найбільш перспективною формою освіти широких верств населення у XXI ст., сприяє інтеграції освітніх структур і розвитку неперервної освіти громадян. Разом із тим перспективи подальших наукових досліджень пов'язані із тим, що практичний інтерес представляє досвід конкретних навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців різного профілю засобами дистанційного навчання, а також конкретизовані переваги та недоліки такої форми підготовки фахівців за різними спеціальностями. Поглибленого дослідження потребують питання змісту, форм, засобів дистанційного навчання фахівців соціальної сфери, його ролі і місця в підготовці спеціалістів для системи соціального захисту населення, впливу дистанційного навчання на формування професійної компетентності.

Список використаних джерел:

1. Гузь Л. А. Проблеми та переваги розвитку наукових засад дистанційної освіти / Л. А. Гузь // Вісник економіки транспорту і промисловості. – № 37. – 2012 – С. 279-284.
2. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні, затверджена Постановою МОН України від 20 грудня 2000р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>. – Мова укр.
3. Курин А. Ю. Дистанционное обучение социальных работников в вузе как средство формирования профессиональной компетентности : Дис.... канд. пед. наук : 13. 00. 02 / А. Ю. Курин – Тамбов, 2004. – 247 с.
4. Наказ Міністерства освіти та науки від 14. 07. 2015 № 761 «Про затвердження Змін до Положення про дистанційне навчання». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0923-15>. – Мова укр.
5. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf. – Мова укр.
6. The Learning Pyramid. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://siteresources.worldbank.org/DEVMARKETPLACE/Resources/Handout_TheLearningPyramid.pdf. – Мова англ.

The article analyzes the pedagogical and organizational peculiarities of distance learning of social sphere specialists. The advantages and disadvantages of distance education have been characterized. Distance learning is one of the newest forms of training and education that becomes active distribution in modern terms, it's a set of educational services provided using specialized information-educational environment, based on the mass exchange of educational information through modern telecommunication technology in asynchronous interaction of a teacher and a student. Distance learning in most cases is deprived of the use of the most effective learning method – specific work practices and working directly acquired skills into practice. In social sphere specialists' training the key role is played by psychological and pedagogical technologies of distance education (a system of means, methods, steps, consistent implementation which provides the tasks of training, education and personal development). The main problem of distance learning of social sphere specialists is the inability to full ensurance of the establishment of favorable

conditions to encourage the development and control of such a professional and personal qualities as future professional tasks. The dominance of nonverbal forms of interaction between a teacher and a student, who is studying remotely, limits the ability to develop and improve professional communication skills, while is the key competence to social pedagogue/social worker. The distance education is appropriate in obtaining second higher education, passing additional courses, but is not recommended as a way of gaining basic professional education. Distance learning technology is the most promising form of education of the general public in the XXI century, promotes the integration of educational structures and continuous education of citizens.

Key words: distance learning, distance education, social sphere, social worker, social pedagogue.

УДК 371. 011 (07)

Олена Максимова
Olena Maksymova

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОЇ ОСОБИСТОСТІ HISTORICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF UPBRINGING OF A TOLERANT PERSONALITY

У статті висвітлюється поява терміна «толерантність» та його провісників, звернення до цієї цінності філософів, починаючи з античного світу (етика конфуціанства, позиції Геракліта, Сократа, Платона, Аристотеля, Цицерона, Сенеки, Марка Аврелія, Дж. Локка, Ф. Вольтера, Ж. -Ж. Руссо, Г. Сковороди). Аналізується внесок релігій у розвиток досліджуваного поняття.

Ключові слова: толерантність, терпимість, людинолюбство, рівноцінне існування, гуманістичний світогляд, етико-моральний вимір.

Процес виховання як діяльність суспільства, результатом якої є його майбутнє, повинен базуватись на загальнолюдських цінностях, які довели свою істинність упродовж багатьох століть. Особистісно орієнтоване виховання, яке сьогодні займає провідне місце, найвищою цінністю, як і гуманізм, проголошує людину. Для збереження миру, злагоди у суспільстві, життя і благополуччя людей головним завданням батьків і соціальних установ з раннього дитинства має бути виховання толерантного ставлення у дітей до оточуючих.

У світлі сьогоденних подій не тільки у нашій країні, але й у світовому співтоваристві, окреслена проблематика займає одне з центральних місць у дослідженнях учених. У кризові періоди розвитку суспільства, політичних загострень між різними країнами проблема толерантності актуалізується. Звернення до неї знаходимо ще у класиків. Загалом вона є спільною для філософів (М. Бердяєв, Вольтер, О. Грива, В. Зеньковський, І. Ільїн, І. Кант, К. Леві-Стросс, В. Лекторський, Дж. Мілль, В. Соловйов, П. Флоренський, С. Франк, М. Хом'яков), політологів (І. Кушніренко, В. Логвинчук, О. Тарасишина, В. Ханстантинов), психологів (О. Асмолов, І. Бех, С. Бондирева, Д. Колесов, В. Маралов, К. Роджерс, Г. Солдатова), соціологів (Г. Бутигін, Є. Головаха, Е. Дюркгейм, О. Кривцова, Г. Маркізе, О. Оксамитна, О. Швачко), педагогів-класиків (Я. Корчак, Дж. Локк., М. Монтессорі, Ж. -Ж. Руссо, Л. Толстой, С. Френе, Р. Штайнер) та сучасних (Л. Бернадська, О. Волошина, О. Докукіна, Є. Зеленов, Е. Койкова, М. Климова, А. Ремньова, Л. Шайгерова). Вихованню толерантності у дітей дошкільного віку присвячено роботи А. Богуш, О. Кононко, Л. Кузьмук, Л. Курганської, Е. Музенітової, Т. Поніманської, М. Олійник, Н. Скрипник та ін. Та разом з тим, глибинне розуміння проблеми виховання